

PRIJEDLOG KURIKULUMA NASTAVNOG PREDMETA DRAMSKI ODGOJ ZA SREDNJE ŠKOLE

A. SVRHA I OPIS NASTAVNOG PREDMETA DRAMSKI ODGOJ

Svrha je predmeta Dramski odgoj razvoj dramskoga izražavanja učenika kao oblika „stvaralačkog izražavanja i komunikacije sa sobom i okolinom“¹ te stjecanje iskustva i znanja o dramskoj umjetnosti i kulturi.

Dramski odgoj pripada umjetničkomu, jezično-komunikacijskomu i društveno-humanističkomu području odgoja i obrazovanja, a značajno je povezan s međupredmetnim temama Osobni i socijalni razvoj, Građanski odgoj i obrazovanje, Održivi razvoj te s temom Učiti kako učiti.

Dramski odgoj kao način iskustvenog učenja i poučavanja te dramska umjetnost i kultura temelje se na općeljudskoj sposobnosti za dramski izraz, što podrazumijeva svaki oblik izražavanja u kojem su stvarni ili izmišljeni događaji, bića, predmeti, pojave i odnosi predstavljeni s pomoću odigranih uloga i situacija.

Kao jedinka, čovjek se tijekom osobnog razvoja od najranijeg djetinjstva koristi dramskim izrazom za razumijevanje i tumačenje događaja, odnosa, bića i pojava koji ga okružuju. Kao složeni način društvenog komuniciranja, dramsko izražavanje predstavlja sveobuhvatan medij kojim su ljudska društva, drevna kao i moderna, stvarala sebe i svoju kulturu oblikujući raznovrsne forme dramskoga ponašanja i djelovanja od običajnih svečanosti i rituala društvenog života, do visoko cijenjenih oblika dramske umjetnosti poput, nekoć, grčke tragedije ili, danas, vrhunskih ostvaraja dramske umjetnosti u suvremenim izvedbenim medijima.

Učenje i poučavanje dramske umjetnosti i kulture, kao i učenje i poučavanje dramskim metodama, danas je u najnaprednijim odgojno-obrazovnim sustavima u svijetu obuhvaćeno pojmom dramskoga odgoja.

Dramski odgoj kao odgojno-obrazovna praksa temelji se na sljedećim načelima:

antropološko načelo	Dramsko izražavanje općeljudska je i samo ljudska sposobnost koja se kao dramska igra i ponašanje javlja u ranom djetinjstvu te se tijekom odrastanja razvija kao sposobnost predstavljanja i igranja uloga. Ova sposobnost u temelju je svekolike dramske i srodnih izvedbenih umjetnosti.
psihološko načelo	Dramska aktivnost djece, stručno zvana dječjom dramskom (simboličkom) igrom, prirodan je način kojim mlada bića stječu osnovna iskustva i spoznaje o svijetu. Ona je nezaobilazna u razvoju simboličkoga mišljenja te viših intelektualnih, emocionalnih i spoznajnih funkcija (Piaget) neophodnih za razvoj zrele osobnosti i odgovoran društveni život (Vigotski), pa zato predstavlja čvrstu psihičku osnovu za uporabu dramskih metoda učenja i poučavanja.
pedagoško načelo	Kao umjetnost ali i kao (dječja) igra, dramska aktivnost holistički integrira intelektualnu spoznaju, proživljene emocije i estetski izraz učenika u cjelovito iskustvo učenja, doživljavanja i spoznavanja sebe i svijeta. ² Metode dramskog odgoja učenicima omogućuju motivirano, kreativno i aktivno uključivanje u nastavne procese, razvoj izražajnih sposobnosti i vještina te zajedničko oblikovanje javnih iskaza. Suvremena istraživanja potvrđuju da dramske metode učenja i poučavanja značajno pridonose razvijanju ključnih odgojno-obrazovnih kompetencija istaknutih u strateškim dokumentima EU ³ te odgovarajućih generičkih kompetencija naznačenih u <i>Okviru nacionalnoga kurikulumu</i> (ONK, 2016: 13-16).
kulturno-estetsko načelo	Dramskim umjetničkim oblicima društva stvaraju te potvrđuju i/ili kritički propituju vlastitu kulturu, vrijednosti, identitete i svjetonazore. Dramskim odgojem učenike se potiče na obaviješteno, kreativno i estetski relevantno sudjelovanje u kulturnoj i umjetničkoj komunikaciji dramskim medijem te na osviješteno opažanje, kritičko promišljanje i stvaralačko (pre)oblikovanje svijeta i društva u kojem žive.

¹ Nacionalni dokument umjetničkog područja kurikulumu (2017) Ministarstvo znanosti i obrazovanja, str. 3.

² Vidi: Krušić, V. 2006. *Što sve može drama?* U: Dramski odgoj 12-13 : 23-25. http://www.hcdo.hr/wp-content/uploads/2019/01/Dramski-odgoj-12_13.pdf

³ Znanstveno-istraživački projekt *Drama Improves Lisbon Key Competences in Education (DICE)*, proveden 2010. i 2011. u 12 europskih zemalja među gotovo 4.500 sudionika-učenika, pokazao je da dramski i kazališni oblici učenja i poučavanja bitno, u mjerljivim veličinama, pozitivno utječu na stjecanje većine ključnih odgojno-obrazovnih kompetencija usvojenih u dokumentima EU (*komunikacija na materinjem i na stranim jezicima; učiti kako učiti; društvene i građanske kompetencije; smisao za inicijativu i poduzetništvo, kultura osviještenost i izražavanje*) (Vidi: http://www.dramanetwork.eu/about_dice.html)

načelo interdisciplinarnosti i integrativnosti	Dramski odgoj povezuje i dijeli sadržaje, metode, izražajna sredstva, produkte i ciljeve s drugim umjetničkim disciplinama te odgojno-obrazovnim područjima, predmetima i međupredmetnim temama. Isprepletenost i djelomična prožetost otvara široke mogućnosti povezivanja i integriranja u nastavi, oblicima integrirane, projektne i izvanučioničke nastave te u izvannastavnim i izvanškolskim aktivnostima.
načelo inkluzivnosti	Temeljen na općeljudskoj sposobnosti dramskog izražavanja dramski odgoj svoj djeci i učenicima, bez obzira na individualne sposobnosti te stečena znanja i kompetencije, pruža „prilike za samoostvarenje i zadovoljavanje različitih potreba uključujući i potrebe darovitih te djece i učenika s teškoćama“. ⁴

B. ODGOJNO-OBRAZOVNI CILJEVI UČENJA I POUČAVANJA PREDMETA DRAMSKI ODGOJ (DRAMSKA UMJETNOST)

Učenik će:

- upoznati i doživjeti iskustva dramske umjetnosti i kulture aktivnim sudjelovanjem u oblicima i procesima dramskog stvaranja i izražavanja te susretom s njezinim kvalitetnim ostvarajima
- aktivnim sudjelovanjem u oblicima i procesima dramskoga odgoja poticati vlastiti osobni, etički, društveni i kulturni razvoj, stjecati vještine, znanja i kompetencije korisne za život, razvijati vlastitu kreativnost i njezine sastavnice (inovativnost, istraživanje, kritičko mišljenje, poduzetnost) te obogaćivati cjelovito životno iskustvo
- stvaralačkom uporabom izražajnih sredstava, konvencija i kodova te drugih sastavnica dramskoga medija, individualnim te skupnim radom izražavati i oblikovati misli, osjećaje, iskustva, stavove i vrijednosna opredjeljenja sukladno vlastitim sklonostima i sposobnostima
- upoznati i razumjeti glavne funkcije dramske umjetnosti i kulture u različitim kontekstima (kulturnim, socijalnim, pedagoškim, povijesnim), kao i povezanost te interakciju s drugim umjetničkim i kulturnim praksama i područjima
- razviti dramsku pismenost kao oblik kulturne pismenosti, tj. steći razumijevanje dramske umjetnosti i kulture i njezinih raznovrsnih vidova i sastavnica te biti osposobljen za obaviješteno sudjelovanje u komunikaciji i proizvodnji sadržaja i oblika dramske kulture i umjetnosti, kao i za njihovu estetsku i etičku prosudbu i vrednovanje.

C. STRUKTURA – DOMENE PREDMETNOG KURIKULUMA

Kurikulum predmeta Dramski odgoj podrazumijeva kako poučavanje i učenje o dramskoj umjetnosti, tako još više i poučavanje i učenje putem dramske umjetnosti, tj. uporabom metoda i postupaka u kojima se dramsko izražavanje koristi kao osnovni medij poučavanja. Stoga je aktivno i motivirano sudjelovanje učenika u dramskim aktivnostima kao obliku iskustvenog učenja i poučavanja u središtu ovog predmeta.

U suvremenoj dramskopedagoškoj praksi i teoriji prepoznaju se, s obzirom na ciljeve i očekivane ishode, tri glavna usmjerenja dramskog odgojno-obrazovnog rada: *dramsko izražavanje*, *dramsko stvaralaštvo* i *dramska kultura*,⁵ prema kojima određujemo i domene predmeta Dramski odgoj. Kao i u drugim umjetničkim područjima i predmetima, domene nisu i ne mogu biti strogo odvojene, njihovi sadržaji a naročito metode rada isprepliću se i prožimaju, pa se međusobno razlikuju prije svega po specifičnim ciljevima i ishodima koji se u pojedinoj domeni posebno ističu i očekuju.

DRAMSKO IZRAŽAVANJE

Ciljevi u domeni *dramsko izražavanje* odnose se na ishode u području osobnog i socijalnog razvoja te na očekivana postignuća u razvoju drugih generičkih kompetencija učenika naznačenih u *Okviru nacionalnog kurikulumu*.⁶ Sudjelovanje u dramskim aktivnostima omogućuje učenicima izražavanje i oblikovanje osjećaja, mišljenja i stavova o sebi i drugima, upoznavanje, razumijevanje i propitivanje međuljudskih odnosa te oblikovanje vlastita osobnog i socijalnog identiteta. Fikcionalna narav dramske aktivnosti, tj. rad sa zamišljenim likovima i situacijama, pruža učenicima sigurno okruženje za istraživanje i kritičko promišljanje problemskih i osjetljivih tema zbiljskoga života, za

⁴ Nacionalni dokument umjetničkog područja kurikulumu (2017) Ministarstvo znanosti i obrazovanja, str. 4.

⁵ Vidi: Gruić, I. - Vignjević, J. - Rimac Jurinović, M. (2018) *Kazališna/dramska umjetnost u odgojno- obrazovnom procesu: prijedlog klasifikacije i pojmovnika*. U: *Višejezičnost i višekulturalnost kao izazov u obrazovanju danas i sutra*. Zagreb : Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2018, 119-128

⁶ *Okvir nacionalnog kurikulumu*. 2016. Ministarstvo znanosti i obrazovanja. <http://www.kurikulum.hr/okvir-nacionalnog-kurikuluma-onk/>

propitivanje predrasuda i stereotipa te za suočavanje i rješavanje dilema i sukoba omogućujući im stjecanje znanja, socijalnih vještina i spoznaja o sebi i drugima, o međuljudskim odnosima i ponašanjima i pridonoseći oblikovanju njihovih vlastitih uvjerenja i svjetonazora te razumijevanju stavova, uvjerenja i svjetonazora drugih ljudi, skupina, naroda i kultura.

Dramskim izražavanjem učenici snažno razvijaju svoje komunikacijske sposobnosti (govorne, tjelesne, scenske), jačaju sigurnost i samopouzdanje u javnom nastupu stječući tako kompetencije i vještine javnog osobnog komuniciranja kako u formama i žanrovima dramskog medija tako i putem drugih izvedbenih medija i tehnologija.

DRAMSKO STVARALAŠTVO

U domeni *dramsko stvaralaštvo* ciljevi i ishodi poučavanja i učenja određuju se poglavito s obzirom na očekivana postignuća učenika u ovladavanju konvencijama, izražajnim sredstvima, stilovima i žanrovima dramske i srodnih umjetnosti te u razvoju osobnih sposobnosti i potencijala za raznovrsne vidove dramskoga stvaralaštva (dramsko pisanje i dramaturgija; gluma, umjetnost govora i pokreta; umjetnost performansa; režija i oblikovanje u kazalištu, na filmu i u drugim medijima; vizualno oblikovanje dramskih produkata [scenografija, kostimografija, računalno oblikovani prostori]; virtualni žanrovi, igre i priče itd.).

Sudjelovanjem u procesima dramskoga stvaranja, što podrazumijeva pripremanje, oblikovanje i izvođenje dramskih formi i izričaja, te aktivnim odnosom prema procesima i produktima dramskoga stvaranja, što podrazumijeva njihovo razumijevanje, analitičko i kritičko procjenjivanje i vrednovanje, učenici razvijaju kompetencije i vještine umjetničkog dramskog stvaranja u različitim medijima, razvijaju estetski ukus i osjetljivost te izgrađuju kriterije prosudbe vlastita i tuđeg dramskog stvaralaštva.

DRAMSKA KULTURA

Cilj poučavanja i učenja u ovoj domeni jest stjecanje opće dramske kulture, tj. odgoj dramske pismenosti kao sastavnog dijela opće kulturne pismenosti učenika. Stjecanjem i produblivanjem dramske kulture učenici se osposobljavaju za kvalitetno doživljavanje, prihvaćanje i razumijevanje dramske i srodnih izvedbenih umjetnosti, za njihovu estetsku i etičku prosudbu i vrednovanje, za obavješteno sudjelovanje u aktivnostima dramskog stvaranja i izražavanja te u drugim oblicima umjetničke i kulturne komunikacije pomoću dramskog medija.

Pod dramskom kulturom podrazumijeva se poznavanje dramskoga medija i njegovih sastavnica, izražajnih sredstava, konvencija i kodova u rasponu od susreta s kvalitetnim ostvarajima dramske umjetnosti, preko aktivnog sudjelovanja u oblicima dramskog stvaranja i izražavanja, do njegovih posebnih uporaba, primjerice, u pedagoške svrhe. Dramska kultura uključuje i razumijevanje glavnih funkcija dramske umjetnosti i dramskoga medija u različitim (kulturnim, socijalnim, pedagoškim, povijesnim) kontekstima te povezanost s drugim umjetničkim i kulturnim praksama.

Dramsku kulturu čine kako teorijska znanja tako i praktična iskustva i spoznaje stečene aktivnim sudjelovanjem u aktivnostima i procesima dramskoga stvaranja i izražavanja te komunikacijom (gledanjem, doživljavanjem i vrednovanjem) s dramskim umjetničkim ostvarajima.

Ciljevi i ishodi svih triju domena prožimaju se i stapaju poglavito u vlastitim, autorskim, produktima učenika, u kojima su izražajnim sredstvima, konvencijama i kodovima dramske i drugih izvedbenih umjetnosti oblikovani sadržaji, ideje i stavovi samih učenika kao konkretizacija i izraz njihovih kompetencija ostvarenih u sve tri domene, njihovih estetskih sklonosti i opredjeljenja te stečene razine dramske i kulturne pismenosti.

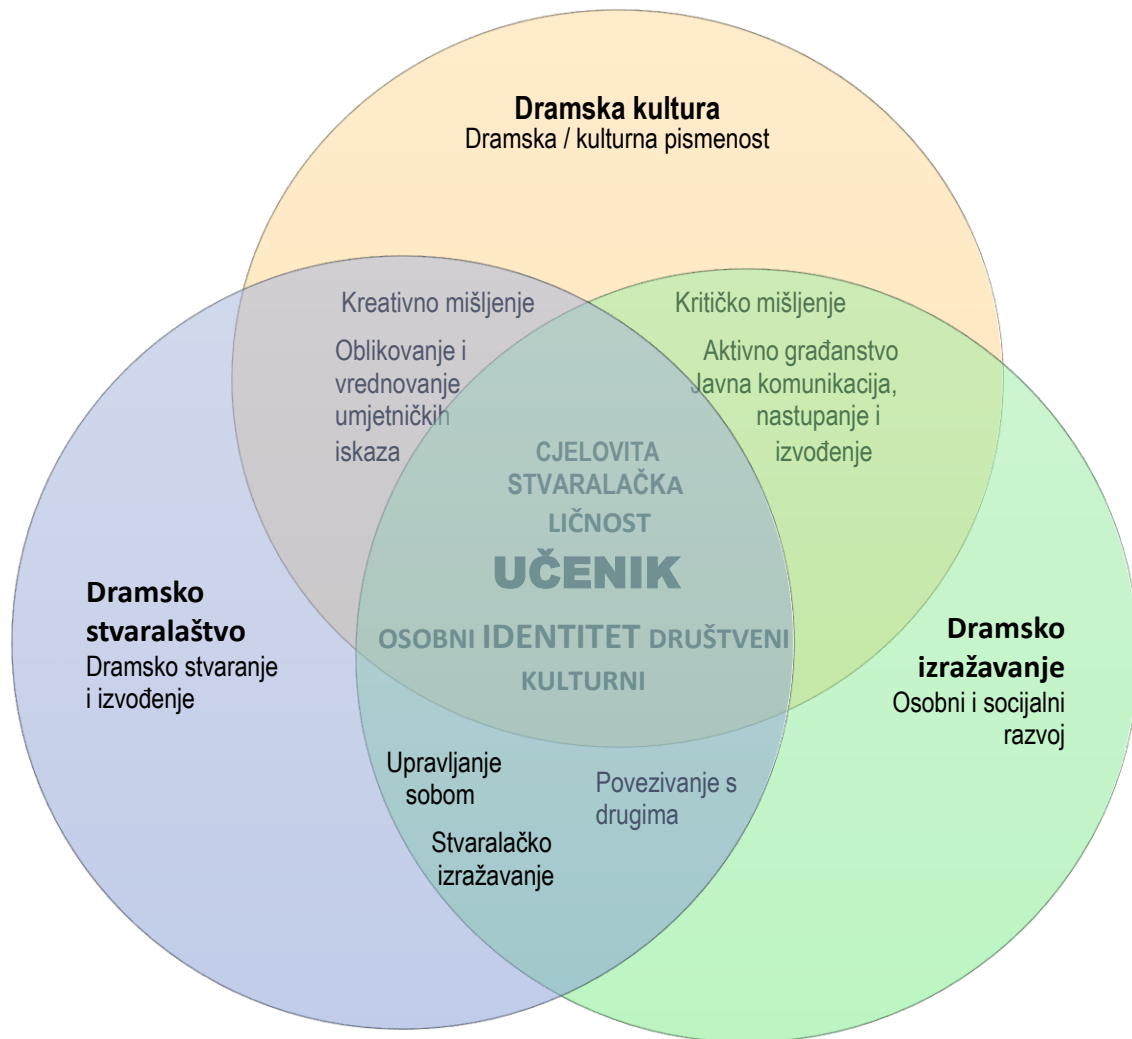
PRIKAZ MEĐUSOBNOG ODNOSA DOMENA PO CIKLUSIMA*

Premda povezani zajedničkim sadržajima i metodama rada, ishodi domena dramskoga odgoja različitog su opsega na pojedinim stupnjevima odgojno-obrazovnog procesa.

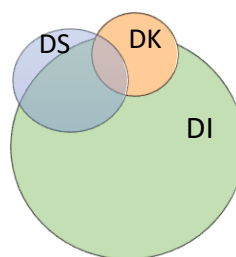
(Prikazani odnosi, oblikovani na temelju individualnih iskustava i procjena, približno su prikazani te mogu varirati i poprimiti drukčiji izgled ovisno o stupnju (ciklusu) odgojno-obrazovnog procesa, kontekstu, nastavnim potrebama te varijabilnim vidovima dramskoga rada kao što su sastav, iskustva i sposobnosti nastavne skupine.)

* S obzirom da predloženi tekst Kurikuluma predstavlja završni dio budućeg cjelovitog kurikuluma Dramskog odgoja kojim će biti obuhvaćeni svi stupnjevi i segmenti odgojno-obrazovnog sustava, ovdje donosimo prikaz domena u svim ciklusima, kako bismo jasnije istaknuli dinamiku njihova razvoja i međusobnog odnošenja tijekom cijelog odgojno-obrazovnog procesa, od predškolske do srednjoškolske dobi.

Grafički prikaz domena

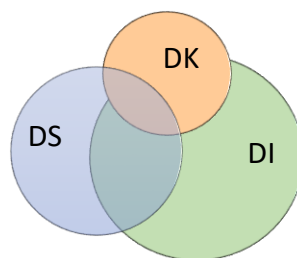

U 1. ciklusu (Slika 1) dominiraju ciljevi i ishodi domene *dramsko izražavanje*, usmjereni poglavito na stjecanje i razvoj osnovnih vještina u području osobnog i socijalnog razvoja.

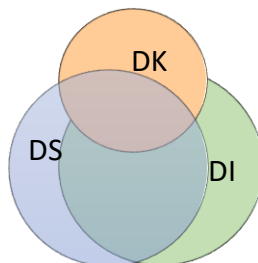
Slika 1

Ostvarivanjem ciljeva i ishoda *dramskog izražavanja* u prvom ciklusu stvaraju se kod učenika, u 2. ciklusu, psihorazvojne pretpostavke za proširenje ciljeva i ishoda prije svega u domeni *dramskog stvaralaštva* (Slika 2).

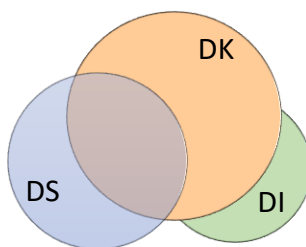
Slika 2

U 3. ciklusu ciljevi i ishodi *dramskoga stvaralaštva* opsegom se izjednačuju i u velikoj mjeri stapaju s ciljevima i ishodima *dramskog izražavanja*, a povećava se i opseg ishoda u domeni *dramske kulture* (stjecanje dramske/kulturne pismenosti) (Slika 3).

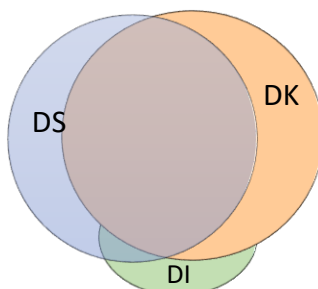
Slika 3

Opseg ishoda u domeni *dramske kulture* u 4. ciklusu bitno se širi te uključuje većinu ishoda drugih dviju domena (Slika 4).

Slika 4

U 5. ciklusu ishodi *dramskoga stvaralaštva* uvelike se stapaju s ishodima *dramske kulture* jer se u pravilu ostvaruju kroz forme i sadržaje te domene. Isto vrijedi i za ishode u domeni *dramsko izražavanje* (Slika 5)

Slika 5

Srednja škola Dramski odgoj – 70 sati godišnje (64 sata godišnje u završnom razredu)

A. Dramsko izražavanje		
Odgojno-obrazovni ishodi	Razrada ishoda	Odgojno-obrazovni ishodi na razini usvojenosti „dobar“ na kraju ciklusa
SŠ DO A.1. Učenik se izražava dramskim aktivnostima.	<ul style="list-style-type: none"> - upoznaje, razumije i prihvaća konvencije dramskoga rada i aktivnosti - primjenjuje konvencije u svom radu - razvija sigurnost i samostalnost u aktivnostima - surađuje s drugima te dijeli i prihvaća odgovornost za zajednički dramski rad 	- prema smjernicama primjenjuje konvencije i oblike dramskog rada i aktivnosti
Sadržaji za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda:		
Svi oblici dramskoga rada i aktivnosti: vođeni i samostalni dramski zadatci, dramske igre i vježbe, aktivnosti dramskog izražavanja, oblici individualnog i skupnog scenskog izvođenja.		
Preporuke za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda:		
Dramski pedagog (nastavnik) vrednuje razinu uključenosti učenika u dramsku aktivnost tehnikama formativnog vrednovanja.		

A. Dramsko izražavanje		
Odgojno-obrazovni ishodi	Razrada ishoda	Odgojno-obrazovni ishodi na razini usvojenosti „dobar“ na kraju ciklusa
SŠ DO A.2. Učenik primjenjuje dramske aktivnosti za osvještavanje i razvoj svoje osobnosti i potencijala.	<p>Dramskim izražavanjem:</p> <ul style="list-style-type: none"> - osvještuje svoju osobnost i razvija pozitivnu sliku o sebi - razvija svoje potencijale - upravlja svojim emocijama i ponašanjem - oblikuje i iskazuje osobne stavove i uvjerenja - razvija empatiju i kritičku svijest 	- prema smjernicama usvaja i osviješteno primjenjuje dramske aktivnosti za razvoj vlastite osobnosti i potencijala
Sadržaji za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda:		
Dramske aktivnosti i zadatci kojima se razvijaju osobni potencijali, osobine i vještine:		
- dramske igre i vježbe opuštanja, koncentracije, spretnosti, koordinacije i suradnje		
- vježbe osjetilnosti i uživanja: vođena mašta, vođena improvizacija, zamišljeni predmet, osjetilno pamćenje, zamišljeni sugovornik i sl.		
- individualni oblici rada: monolog na zadanu temu, unutrašnji monolog, razgovor sa zamišljenim sugovornikom, zamišljena problemska situacija i dr.		
- zadatci za razvoj društvene svijesti i vještina suradničkoga rada: rad u paru i malim skupinama (improvizirani dijalog, improvizacija na zadanu temu, oblikovanje problemskih situacija, sukoba i sl.)		
Preporuke za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda:		
Dramski pedagog (nastavnik) organizira proces dramskoga rada i strukturira dramske zadatke na temelju procjene individualnih potreba, interesa i potencijala učenika u nastavnoj skupini.		
Za dramske zadatke koriste se sadržaji iz stvarnog života (problemske situacije, sukobi, međuljudski odnosi i sl.), iz književnosti te dramske i drugih umjetnosti, iz povijesti i sl.		
U ostvarivanju ovog ishoda nastava predmeta Dramski odgoj blisko se povezuje s međupredmetnim temama Osobni i socijalni razvoj i Učiti kako učiti.		
Dramski pedagog (nastavnik) vrednuje razinu usvojenosti ishoda tehnikama formativnog vrednovanja.		
Za planiranje i izvedbu nastave dramski pedagog može koristiti dramskopedagoške priručnike:		
- Scher, A. i Verrall, Ch.: <i>100+ ideja za dramu</i> Zagreb. HCDO. 2005.		
- Scher, A. i Verrall, Ch.: <i>Novih 100+ ideja za dramu</i> . Zagreb. HCDO. 2006.		
- <i>Zamisli, doživi, izrazi!</i> – <i>Dramske metode u nastavi hrvatskog jezika</i> . Ur.: Lugomer, V. Zagreb. HCDO. 2008.		
- <i>Odgoj za građanstvo, odgoj za život – Priručnik aktivnih metoda za građanski odgoj i obrazovanje s primjerima dobre prakse</i> . Ur. Čubrilo, S., Krušić, V. i Rimac Jurinović, M. Zagreb. HCDO – Školska knjiga. 2017.		

A. Dramsko izražavanje		
Odgojno-obrazovni ishodi	Razrada ishoda	Odgojno-obrazovni ishodi na razini usvojenosti „dobar“ na kraju ciklusa
<p>SŠ DO A.3. Učenik primjenjuje dramske aktivnosti za istraživanje međuljudskih odnosa i razvoj društvene svijesti.</p>	<p>Dramskim izražavanjem:</p> <ul style="list-style-type: none"> - osvještava međuljudske odnose, ponašanja i stavove u užem i širem društvenom okružju (škola, zajednica, društvo, svijet) - istražuje teme i probleme svakodnevnog života i međuljudskih odnosa (oblici diskriminacije i netrpeljivosti, vrste nasilja, tlačenja i zlostavljanja, problemi ovisnosti i dr.) - prepoznaje stereotipe i predrasude u međuljudskim odnosima - razvija kritičku svijest i humanistički svjetonazor - upoznaje i razvija pozitivne međuljudske odnose (empatiju, toleranciju, suradničko rješavanje problema, nenasilno rješavanje sukoba i sl.) pomoću dramskih postupaka (forum-kazalište i sl.) - razvija i primjenjuje vještine skupnoga rada i suradnje s drugima - povezuje s vlastitim životom iskustva i spoznaje o međuljudskim odnosima stečene dramskim radom 	<ul style="list-style-type: none"> - prema smjericama uspješno primjenjuje dramske aktivnosti za istraživanje međuljudskih odnosa i razvoj društvene svijesti
<p>Sadržaji za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda: Dramske aktivnosti i zadatci kojima se upoznaju i istražuju međuljudski odnosi, sukobi i problemi, razvija društvena svijest i osjetljivost te stječu vještine socijalne komunikacije:</p> <ul style="list-style-type: none"> - dramske igre i vježbe koncentracije, koordinacije i kontakta, suradnje i povjerenja - dramski postupci za upoznavanje i istraživanje međuljudskih odnosa, sukoba i problema: zamrznute slike, vrući stolac, dijagram stavova, improvizacije na temu (oblikovanje problemskih situacija i sukoba), metode 'kazališta potlačenih' i sl. - dramski postupci za poticanje vještina raspravljanja, polemike, dogovaranja i zajedničkog rješavanja problema (rasprava, debata, simulacija suđenja, forum-kazalište i sl.) - zadatci za poticanje vještina suradničkoga rada i razvoj društvene svijesti: rad u parovima i malim skupinama (improvizirani dijalog, improvizacija na zadanu ili odabranu temu, procesna drama, forum-kazalište, 'ograč stručnjaka', pripremanje i izvođenje predstava, javnih nastupa i dr.) 		
<p>Preporuke za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda: Dramski pedagog (nastavnik) organizira proces dramskoga rada na temelju procjene potreba, interesa i potencijala nastavne skupine. Za teme dramskih zadataka koriste se sadržaji iz stvarnog života (problemske situacije, sukobi, međuljudski odnosi, aktualni problemi zajednice, društva i sl.), iz književnosti te dramske i drugih umjetnosti, iz medija, iz povijesti i sl. U ostvarivanju ovog ishoda nastava predmeta Dramski odgoj blisko se povezuje s međupredmetnim temama Osobni i socijalni razvoj, Građanski odgoj i obrazovanje, Održivi razvoj te Učiti kako učiti. Za uspješno ostvarivanje ishoda preporučuju se i oblici integrirane i projektne nastave te realizacija školskih projekata koji mogu uključiti i sudionike iz lokalne zajednice. Dramski pedagog (nastavnik) vrednuje razinu usvojenosti ishoda tehnikama formativnog vrednovanja. Za planiranje i izvedbu nastave dramski pedagog može koristiti dramskopedagoške priručnike:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Scher, A. i Verrall, Ch.: <i>100+ ideja za dramu</i> Zagreb. HCDO. 2005. - Scher, A. i Verrall, Ch.: <i>Novih 100+ ideja za dramu</i>. Zagreb. HCDO. 2006. - <i>Zamisli, doživi, izrazi!</i> – <i>Dramske metode u nastavi hrvatskog jezika</i>. Ur.: Lugomer, V. Zagreb. HCDO. 2008. - <i>Odgoj za građanstvo, odgoj za život – Priručnik aktivnih metoda za građanski odgoj i obrazovanje s primjerima dobre prakse</i>. Ur. Čubrilo, S., Krušić, V. i Rimac Jurinović, M. Zagreb. HCDO – Školska knjiga. 2017. - <i>Znam, razmišljam, sudjelujem – Priručnik za nastavnike. Pomoć u provedbi građanskog odgoja i obrazovanja</i>. Ur. Zenerović Šloser, I. Zagreb. Centar za mirovne studije / Mreža mladih Hrvatske. 2013. 		

A. Dramsko izražavanje		
Odgajno-obrazovni ishodi	Razrada ishoda	Odgajno-obrazovni ishodi na razini usvojenosti „dobar“ na kraju ciklusa
SŠ DO A.4. Učenik razvija scenske, komunikacijske, izražajne i jezične sposobnosti primjenjujući konvencije i vještine javnoga nastupanja i izvođenja.	Dramskim i drugim izvedbenim aktivnostima: - širi vlastite izražajne i komunikacijske potencijale - razvija jezične kompetencije - razvija govor i glas, govor tijela, kretanje u prostoru, odnos prema sugovornicima i publici - javno izvodi/govori zadane ili improvizirane tekstove - primjenjuje konvencije različitih vrsta javnog nastupanja i komuniciranja	- prema smjernicama uspješno primjenjuje konvencije scenskog i javnog nastupanja
Sadržaji za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda: Izvedbene aktivnosti kojima se razvijaju scenske, komunikacijske, izražajne i jezične sposobnosti učenika te vještine javnoga nastupanja i izvođenja: - dramske: individualne izvedbe i nastupi (monolog, pripovijedanje, recitacija, oblikovanje dramskih uloga i dr.), skupne izvedbe i nastupi (scenski i filmski uradci i ostvaraji, izvođenje predstave i sl.), improvizacijske igre i natjecanja ('impro-liga'), individualni i skupni performansi i sl. - druge izvedbene aktivnosti: individualni nastupi i govorne izvedbe na sceni te u elektroničkim medijima (spikerstvo, voditeljstvo, konferansa, govornički nastupi, improvizacijski individualni nastupi ('stand-up' i dr.), javna izlaganja, prikazi i prezentacije i sl.		
Preporuke za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda: Dramski pedagog (nastavnik) organizira izvedbene aktivnosti i nastupe na temelju procjene potreba, interesa i potencijala učenika te nastavne skupine u cjelini. Ishod je moguće ostvariti i sudjelovanjem (priprema i nastupanje) u oblicima integrirane i projektne nastave, u projektima unutar škole ili u suradnji s vanjskim partnerskim ustanovama (unutar i izvan odgojno-obrazovnog sustava, u zemlji i inozemstvu), u prigodama i na priredbama (svečanostima, obljetnicama, smotrama, festivalima i sl.) u vlastitoj te u drugim školama, u lokalnoj i široj zajednici, u zemlji i inozemstvu. U ostvarivanju ovog ishoda nastava predmeta Dramski odgoj povezuje se s međupredmetnim temama Osobni i socijalni razvoj, Učiti kako učiti, Građanski odgoj i obrazovanje, Održivi razvoj te s nastavom materinskog i stranih jezika. Dramski pedagog (nastavnik) vrednuje razinu usvojenosti ishoda tehnikama formativnog vrednovanja. Za planiranje i izvedbu nastave dramski pedagog može koristiti priručnike: - <i>Odgoj za građanstvo, odgoj za život – Priručnik aktivnih metoda za građanski odgoj i obrazovanje s primjerima dobre prakse.</i> Ur. Čubrilo, S., Krušić, V. i Rimac Jurinović, M. Zagreb. HCDO – Školska knjiga. 2017. - Škarić, I. <i>U potrazi za izgubljenim govorom.</i> Zagreb. Školska knjiga. 1982. - Kodrić, A. <i>Jezik na pozornici.</i> Zagreb. Hrvatska sveučilišna naklada. 2013. - Gottesman, D. i Mauro, B. <i>Umijeće javnog nastupa : osvojite govornicu koristeći se glumačkim vještinama.</i> Zagreb : Naklada Jesenski i Turk. 2006.		

B. Dramsko stvaralaštvo		
Odgajno-obrazovni ishodi	Razrada ishoda	Odgajno-obrazovni ishodi na razini usvojenosti „dobar“ na kraju ciklusa
SŠ DO B.1. Učenik razlikuje oblike i konvencije dramskoga stvaranja.	- razlikuje oblike i konvencije individualnog dramskog stvaranja - razlikuje složenije oblike i konvencije skupnog dramskog stvaranja	- razlikuje oblike i konvencije dramskoga rada
Sadržaji za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda: Oblici i konvencije individualnog dramskog stvaranja: monolog, pripovijedanje, recitacija, oblikovanje dramskih uloga, dramsko pisanje, samostalni scenski nastup, oblikovanje autorske predstave i sl. Složeniji oblici i načini skupnog dramskog stvaranja: skupno oblikovanje i izvođenje dramskih uradaka i ostvaraja, sudjelovanje u oblikovanju i izvođenju predstave, filma, hepeninga, performansa i sl.		

Preporuke za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda:

Dramski pedagog (nastavnik) organizira nastavni proces i odabire sadržaje nastave u skladu s godišnjim izvedbenim nastavnim planom i programom te na temelju procjene individualnih i skupnih interesa i potencijala učenika u nastavnoj skupini, kao i na temelju njihovih iskustava i postignuća ostvarenih u prethodnom dramskom radu.

Za dramske stvaralačke zadatke koriste se sadržaji iz književnosti, iz dramske i drugih umjetnosti, iz stvarnog života (problemske situacije, sukobi, međuljudski odnosi i sl.), iz povijesti i kulturnih tradicija (mitovi, priče, legende itd.) i sl. U ostvarivanju ovog ishoda nastava predmeta Dramski odgoj blisko se povezuje s nastavom materinskog jezika i književnosti te drugih umjetničkih predmeta i područja.

Dramski pedagog (nastavnik) vrednuje razinu usvojenosti ishoda tehnikama formativnog vrednovanja.

Za planiranje i izvedbu nastave dramski pedagog može koristiti dramskopedagoške priručnike:

- Scher, A. i Verrall, Ch.: *100+ ideja za dramu* Zagreb. HCDO. 2005.

- Scher, A. i Verrall, Ch.: *Novih 100+ ideja za dramu*. Zagreb. HCDO. 2006.

- *Zamisli, doživi, izrazi! – Dramske metode u nastavi hrvatskog jezika*. Ur.: Lugomer, V. Zagreb. HCDO. 2008.

B. Dramsko stvaralaštvo

Odgojno-obrazovni ishodi	Razrada ishoda	Odgojno-obrazovni ishodi na razini usvojenosti „dobar“ na kraju ciklusa
<p>SŠ DO B.2.</p> <p>Učenik primjenjuje oblike i konvencije dramskoga rada u procesu dramskog stvaranja.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - oblikuje, samostalno i s drugima, dramske uratke i ostvaraje prema raznovrsnim sadržajnim poticajima - izražava svoje misli, osjećaje, ideje i stavove skupnim i individualnim oblicima dramskoga stvaranja - primjenjuje za vlastito autorsko stvaranje oblike i konvencije dramskog i scenskog stvaranja 	<p>- prema smjernicama uspješno primjenjuje oblike i konvencije dramskoga rada u procesu dramskog stvaranja</p>

Sadržaji za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda:

Dramski/scenski oblici: jednostavnije forme (monolog, recitacija, pripovijedanje, improvizirani prizor i sl.); oblikovanje dramskih likova, situacija i prizora; neverbalne scenske forme (mimske/plesne predstave, glazbeno-scenski oblici); složeniji oblici skupnog dramskog stvaranja (dramske predstave, filmovi, multimedijски projekti, performansi i sl.)

Vrste stvaralačkog oblikovanja: stvaranje dramskog teksta; oblikovanje scenskog govora i pokreta; glumačko oblikovanje dramskih likova i situacija; kreiranje dramaturških i redateljskih rješenja (žanrovskih, stilskih); kreiranje ostalih sadržaja dramskih/scenskih ostvaraja [vizualnih, zvučnih, multimedijskih] itd.

Oblici autorskog dramskog stvaranja: dramsko pisanje (dramatizacija ne-dramskog sadržaja [literarnog, novinskog, usmenog, iz drugih umjetnosti, osobnih priča i sl.], pisanje malih dramskih formi [monolog, dijalog, sukob, problemska situacija i sl.], autorski dramski tekst); individualni scenski nastup [monodrama, performans, stand-up nastup i sl.]; oblikovanje autorske predstave prema vlastitom ili odabranom dramskom predlošku (dramaturška, režijska, stilska i žanrovska rješenja); kreiranje vizualnih, akustičkih (glazbenih, zvukovnih i sl.) te multimedijskih sadržaja predstave itd.

Sadržajni poticaji za dramsko stvaranje: osobna iskustva, stavovi i mašta učenika; značajni fenomeni i problemi suvremenog života i kulture; sadržaji i pripovijesti iz stvarnog i fikcionalnog svijeta; književni i drugi tekstovi te sadržaji iz drugih umjetnosti; predlošci dramske književnosti i kazališne baštine; sadržaji iz povijesti te kulturnih tradicija (mitovi, priče, legende, povijesni događaji i ličnosti itd.)

Gdje god može, dramski pedagog (nastavnik) sadržajne poticaje za realizaciju ishoda traži u područjima i sadržajima drugih nastavnih predmeta i međupredmetnih tema:

- u nastavnom području materinskog jezika i književnosti: uprizorenje odabranih dramskih djela; glumačko oblikovanje likova književnih djela; dramatizacija književnih djela i sl.

- u nastavnom području umjetničkih predmeta: uprizorenje dramskih/scenskih djela i žanrova pojedinih epoha kulturne i umjetničke povijesti; oblikovanje vlastita kulturno-umjetničkog izraza

- u nastavnom području međupredmetnih tema Osobni i socijalni razvoj, Građanski odgoj i obrazovanje i Održivi razvoj: stvaralačko dramsko oblikovanje i uprizorenje važnih fenomena i tema suvremenog života i kulture (formiranje osobnih i društvenih vrijednosti i identiteta, svjetonazorski sukobi i izazovi, mjesto pojedinca u globalnom društvu itd.)

Preporuke za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda:

Dramski pedagog (nastavnik) organizira nastavni proces i odabire sadržaje nastave u skladu s godišnjim izvedbenim nastavnim planom i programom te na temelju procjene individualnih i skupnih interesa i potencijala učenika u nastavnoj skupini, kao i na temelju njihovih ishoda i postignuća ostvarenih u prethodnom dramskom radu.

Za dramske stvaralačke zadatke koriste se sadržaji iz književnosti, iz dramske i drugih umjetnosti, iz stvarnog života (problemske situacije, sukobi, međuljudski odnosi i sl.), iz povijesti i kulturnih tradicija (mitovi, priče, legende itd.) i sl.

U ostvarivanju ovog ishoda nastava predmeta Dramski odgoj blisko se povezuje s nastavom materinskog jezika i književnosti, s drugim umjetničkim predmetima i područjima, a može se povezati i s drugim predmetima društveno-humanističkog područja, s međupredmetnim temama Osobni i socijalni razvoj, Građanski odgoj i obrazovanje, Održivi razvoj te Uporaba IKT.

Učenik svoje uratke i ostvaraje prikuplja i dokumentira u učeničkoj mapi.

Dramski pedagog (nastavnik) vrednuje razinu usvojenosti ishoda tehnikama formativnog i sumativnog vrednovanja.

Za planiranje i izvedbu nastave dramski pedagog može koristiti dramskopedagoške priručnike:

- Scher, A. i Verrall, Ch.: *100+ ideja za dramu* Zagreb. HCDO. 2005.
- Scher, A. i Verrall, Ch.: *Novih 100+ ideja za dramu*. Zagreb. HCDO. 2006.
- *Zamisli, doživi, izrazi! – Dramske metode u nastavi hrvatskog jezika*. Ur.: Lugomer, V. Zagreb. HCDO. 2008.
- Boal, A. *Igre za glumce i ne-glumce*. Zagreb. HCDO. 2009.

B. Dramsko stvaralaštvo

Ishodi	Razrada ishoda	Odgojno-obrazovni ishodi na razini usvojenosti „dobar“ na kraju ciklusa
SŠ DO B.3. Učenik izvodi dramske uratke i ostvaraje.	- izvodi individualne i skupne autorske uratke i ostvaraje - izvodi, samostalno i s drugima, vlastite autorske dramske uratke i ostvaraje	- prema smjernicama uspješno izvodi vlastite i skupne dramske uratke i ostvaraje

Sadržaji za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda:

Dramski/scenski izvedbeni oblici: jednostavnije forme (monolog, recitacija, pripovijedanje, improvizirani prizor i sl.); scensko izvođenje dramskih likova, situacija i prizora; neverbalne scenske forme (mimske, plesne i glazbeno-scenske izvedbe); izvođenje složenijih formi skupnog dramskog stvaranja (predstave, filmovi, multimedijски projekti, performansi i sl.); izvođenje ostalih sadržaja dramskih/scenskih ostvaraja [vizualnih, zvučnih, multimedijских] itd.

Izvedbeni oblici pogodni za vlastite autorske ostvaraje: individualni scenski nastup prema vlastitu ili odabranom tekstu [monolog, monodrama, recital, performans, stand-up nastup i sl.]; izvođenje autorske predstave prema vlastitom ili odabranom dramskom predlošku (dramaturška, režijska, stilska i žanrovska rješenja); izvođenje vizualnih, akustičkih (glazbenih, zvukovnih i sl.) te multimedijских sadržaja predstave itd.

Preporuke za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda:

Dramski pedagog (nastavnik) organizira proces dramskoga rada i koncipira izvedbene stvaralačke zadatke na temelju procjene individualnih i skupnih interesa i potencijala učenika u nastavnoj skupini.

U ostvarivanju ovog ishoda nastava predmeta Dramski odgoj blisko se povezuje s nastavom materinskog jezika i književnosti, s drugim umjetničkim predmetima i područjima te s međupredmetnim temama Osobni i socijalni razvoj, Učiti kako učiti, Građanski odgoj i obrazovanje te Održivi razvoj.

Za scensko oblikovanje i izvođenje dramskih uradaka i ostvaraja dramski pedagog i učenici služe se IK tehnologijom.

Učenik izvedbe svojih uradaka i ostvaraja prikuplja i dokumentira u učeničkoj mapi.

Dramski pedagog (nastavnik) vrednuje razinu usvojenosti ishoda tehnikama formativnog i sumativnog vrednovanja.

Za planiranje i izvedbu nastave dramski pedagog može koristiti dramskopedagoške priručnike:

- Scher, A. i Verrall, Ch.: *100+ ideja za dramu* Zagreb. HCDO. 2005.
- Scher, A. i Verrall, Ch.: *Novih 100+ ideja za dramu*. Zagreb. HCDO. 2006.
- *Zamisli, doživi, izrazi! – Dramske metode u nastavi hrvatskog jezika*. Ur.: Lugomer, V. Zagreb. HCDO. 2008.
- Boal, A. *Igre za glumce i ne-glumce*. Zagreb. HCDO. 2009.

B. Dramsko stvaralaštvo		
Ishodi	Razrada ishoda	Odgojno-obrazovni ishodi na razini usvojenosti „dobar“ na kraju ciklusa
<p>SŠ DO B.4. Učenik stvaralački oblikuje vizualne, zvučne i multimedijske sadržaje u dramskoj/scenskoj izvedbi.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Prema vlastitim sklonostima odabire i ostvaruje stvaralačke zadatke: - kreira kostime, scenografiju i rekvizitu - ostvaruje filmske i video zapise, snima - oblikuje glazbu, zvuk, svjetlo - oblikuje multimedijske sadržaje uporabom IK tehnologije 	<ul style="list-style-type: none"> - prema smjernicama stvaralački se izražava i oblikuje dopunske sadržaje dramskih/scenskih ostvaraja i izvedaba
<p>Sadržaji za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda: Dopunski sadržaji dramske/scenske izvedbe: kreiranje i izrada kostima, scenografije i rekvizite; snimanje filmskih i video zapisa; oblikovanje (skladanje, izvođenje, odabir) glazbe i zvuka; oblikovanje svjetla i vizualne (likovne) dimenzije izvedbe; oblikovanje multimedijskih sadržaja izvedbe uporabom IK tehnologije</p>		
<p>Preporuke za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda: Dramski pedagog (nastavnik) koncipira dopunske stvaralačke zadatke na temelju procjene individualnih potencijala i sklonosti učenika. U ostvarivanju ovog ishoda nastava predmeta Dramski odgoj blisko se povezuje s nastavom drugih umjetničkih predmeta i područja, s nastavom materinskog jezika i književnosti te s međupredmetnom temom Uporaba IK tehnologije. Učenik dopunske sadržaje koje je oblikovao dokumentira u učeničkoj mapi. Dramski pedagog (nastavnik) vrednuje razinu usvojenosti ishoda tehnikama formativnog i sumativnog vrednovanja.</p>		

C. Dramska kultura		
Odgojno-obrazovni ishodi	Razrada ishoda	Odgojno-obrazovni ishodi na razini usvojenosti „dobar“ na kraju ciklusa
<p>SŠ DO C.1. Učenik razlikuje načine i konvencije dramskog odgojnog rada i dramske/scenske umjetnosti.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - prepoznaje načine i konvencije dramskog odgojnog rada i dramske/scenske umjetnosti - prepoznaje funkcije i značajke dramske/scenske umjetnosti i dramskoga rada u raznim izvedbenim medijima i kontekstima - razlikuje vrste, žanrove i stilove dramske/scenske umjetnosti i dramskog odgojnog rada - primjenjuje načine i konvencije dramskog odgojnog rada i dramske/scenske umjetnosti 	<ul style="list-style-type: none"> - razlikuje konvencije dramskog odgojnog rada i dramske/scenske umjetnosti ovisno o žanru i vrsti
<p>Sadržaji za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda: Načini i konvencije dramskoga rada i oblikovanja: oblici individualnog i skupnog rada (vođeni i samostalni dramski zadatci; dramske metode [igre, vježbe, tehnike]; aktivnosti dramskog izražavanja i stvaranja; oblici individualnog i skupnog scenskog izvođenja i sl.); dramsko pisanje; glumačko, dramaturško i redateljsko oblikovanje; scenski govor i pokret; priprema i izvođenje predstave itd. Konteksti dramskog rada: dramska/scenska umjetnost; odgoj i obrazovanje; društveni aktivizam; kultura zajednice i sl.</p>		

Funkcije dramskoga rada: učenje i poučavanje; umjetničko izražavanje i stvaranje; osobna, socijalna i kulturna (samo)potvrda; društvena kritika; terapija i liječenje; razvoj komunikacijskih vještina; zabava itd.

Izvedbeni mediji: kazalište, film, televizija, radio, digitalni mediji, dramsko pismo, drugi izvedbeni mediji

Vrste, žanrovi i stilovi dramske/scenske umjetnosti i dramskog odgojnog rada: (komedija, drama, tragedija, opera, mjuzikl, sapunica, performans, forum-kazalište, drama/kazalište za odgoj, procesna drama itd.)

Preporuke za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda:

Dramski pedagog (nastavnik) organizira proces dramskoga rada i odabire sadržaje nastave u skladu s godišnjim izvedbenim nastavnim planom i programom te na temelju procjene individualnih i skupnih interesa i potencijala učenika u nastavnoj skupini, kao i na temelju njihovih ishoda i postignuća ostvarenih u prethodnom dramskom radu.

U ostvarivanju ovog ishoda nastava predmeta Dramski odgoj blisko se povezuje s nastavom materinskog jezika i književnosti, zatim drugih umjetničkih predmeta i područja te s predmetima i sadržajima društveno-humanističkog odgojno-obrazovnog područja.

Dramski pedagog (nastavnik) vrednuje razinu usvojenosti ishoda tehnikama formativnog i sumativnog vrednovanja.

Literatura:

- Scher, A. i Verrall, Ch.: *100+ ideja za dramu* Zagreb. HCDO. 2005.

- Scher, A. i Verrall, Ch.: *Novih 100+ ideja za dramu*. Zagreb. HCDO. 2006.

- *Zamisli, doživi, izrazi! – Dramske metode u nastavi hrvatskog jezika*. Ur.: Lugomer, V. Zagreb. HCDO. 2008.

- *Odgoj za građanstvo, odgoj za život – Priručnik aktivnih metoda za građanski odgoj i obrazovanje s primjerima dobre prakse*. Ur. Čubrilo, S., Krušić, V. i Rimac Jurinović, M. Zagreb. HCDO – Školska knjiga. 2017.

C. Dramska kultura

Odgojno-obrazovni ishodi	Razrada ishoda	Odgojno-obrazovni ishodi na razini usvojenosti „dobar“ na kraju ciklusa
SŠ DO C.2. Učenik obrazlaže glavne značajke i funkcije dramskoga medija i umjetnosti u odabranim kazališnim/izvedbenim tradicijama i kulturno-povijesnim razdobljima.	- razlikuje glavna obilježja i predstavnike odabranih kazališnih/izvedbenih tradicija i kulturnopovijesnih razdoblja - uspoređuje funkcije i shvaćanja dramske/scenske umjetnosti te izvedbenih praksi u raznim kulturnopovijesnim razdobljima	- opisuje glavne značajke i funkcije dramske/scenske umjetnosti te izvedbenih praksi u obrađivanim kulturnopovijesnim razdobljima

Sadržaji za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda:

Izloženi popis predstavlja širi prijedlog sadržaja od kojih dramski pedagog (nastavnik) samostalno, prema svojoj stručnoj procjeni, odabire one koje će obrađivati ili koristiti u nastavi.

Kazališne/izvedbene tradicije i prakse, njihove glavne značajke (oblici, žanrovi i sl.) te autori i djela:

- kazalište antike (žanrovi: *tragedija, komedija*; autori i djela: Eshil, *Okovani Prometej*; Sofoklo, *Antigona, Kralj Edip*; Euripid, *Medeja*; Aristofan, *Žene u narodnoj skupštini*; Plaut, *Hvalisavi vojnik, Škrtač*)

- srednjovjekovno kazalište (žanrovi: *crkvena prikazanja, farse, moraliteti*; djela: *Muka svete Margarite; Advokat Pathelin; Everymen*; značajke: *anonimni autori, predstave na otvorenom*)

- kazalište 16. i 17. stoljeća – renesansa i barok (žanrovi: *učena komedija, commedia dell' arte, opera, pastorala*; autori i djela: Ruzzante, *Mušica*; Shakespeare, *San Ivanjske noći, Romeo i Julija, Hamlet*; Držić, *Dundo Maroje, Skup, Tirena*; Calderon de la Barca, *Život je san*; Molière, *Tartuffe, Kaćiperke, Mizantrop*; značajke: *naglašeno autorstvo, zatvoreni kazališni prostori; dvorski i pučki oblici*)

- kazalište 18. i 19. st. – prosvjetiteljstvo, romantizam, realizam (žanrovi: *građanska drama, komedija, melodrama, opera*; autori i djela: Schiller, *Razbojnici*; Büchner, *Dantonova smrt, Woyzeck*; Brezovački, *Matijaš grabancijaš dijak*; Gogolj,

Revizor, Čehov, *Tri sestre*, *Galeb*, komedije; značajke: kodificiranje dramskih/scenskih vrsta i žanrova, podjela na umjetničke i komercijalne oblike)

- kazališne avangarde 20. st. i postmoderno kazalište (žanrovi i vrste: *ekspresionistička drama*, *rusko avangardno kazalište*, *angažirano/političko kazalište*, *epski teatar*, *teatar apsurdna*, *hepening i performans*, *drama/kazalište za odgoj*; autori i djela: Krlježa, *Kristofor Kolumbo*, *Kraljevo*; Brecht, *Majka Hrabrost i njezina djeca*, *poučni komadi*; Majakovski, *Misterij Buffo*, *Hladan tuš*; Harms, *Drame*; Ionesco, *Čelava pjevačica i drugi komadi*; Beckett, *U očekivanju Godota*); značajke: dramaturške, redateljske i inscenacijske inovacije; miješanje žanrova, stilova i umjetničkih izvedbenih područja; primjena drame/kazališta u svrhu odgoja i obrazovanja, osobnog i socijalnog razvoja, društvenog i kulturnog aktivizma i sl.)

- predstavljačke izvedbene prakse izvan okvira tradicionalno shvaćene kazališne umjetnosti (tradicijske predstavljačke prakse: *karnevali*, *svečanosti*, *ophodi*, *povorke*, *maske*, *folklorna glazba i ples*; kulturne i socijalne predstave i manifestacije: *povorke*, *proslave*, *prosvjedi*; *suvremena umjetnost performansa*)

- kazališne tradicije izvan europskog kulturnog kruga (*kathakali*, Indija; *no i kabuki*, Japan; *kineska opera*, Kina)

Preporuke za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda:

Dramski pedagog (nastavnik) organizira nastavni proces i odabire sadržaje nastave u skladu s godišnjim izvedbenim nastavnim planom i programom te na temelju procjene individualnih i skupnih interesa i potencijala učenika u nastavnoj skupini, kao i na temelju njihovih iskustava i postignuća ostvarenih u prethodnom dramskom radu.

Preporučuje se induktivni pristup učenju i poučavanju o kazališnim/izvedbenim praksama te o njihovim značajkama i funkcijama u obrađivanom kulturnopovijesnom razdoblju. Učenik ovladava obilježjima i funkcijama kazališnih/izvedbenih praksi pojedinog kulturnopovijesnog razdoblja radom na odabranim predlošcima i modelima dramske/scenske prakse svojstvenima tom razdoblju i pripadajućem (društvenom, kulturnom, povijesnom) kontekstu.

U ostvarivanju ovog ishoda nastava predmeta Dramski odgoj blisko se povezuje s nastavom materinskog jezika i književnosti, zatim drugih umjetničkih predmeta i područja te s predmetima i sadržajima društveno-humanističkog odgojno-obrazovnog područja.

Dramski pedagog (nastavnik) vrednuje razinu usvojenosti ishoda tehnikama formativnog i sumativnog vrednovanja.

Preporučena literatura:

Fischer-Lichte, E.: *Povijest drame: razdoblja identiteta u kazalištu od antike do danas 1-2*. Zagreb : Disput, 2010-2011.

Batušić, N.: *Povijest hrvatskoga kazališta*. Zagreb : Školska knjiga. 1978.

Crnojević-Carić, D.: *O kazalištu i drami tijekom stoljeća 1-2*. Zagreb. Alfa. 2014.

D'Amico, S.: *Povijest dramskog teatra*. Zagreb. Nakladni zavod Matice hrvatske. 1972.

Melchinger, S.: *Povijest političkog kazališta*. Zagreb : Grafički zavod Hrvatske. 1989.

Molinari, Č.: *Istorija pozorišta*. Beograd. "Vuk Karadžić". 1982.

C. Dramska kultura

Odgojno-obrazovni ishodi	Razrada ishoda	Odgojno-obrazovni ishodi na razini usvojenosti „dobar“ na kraju ciklusa
<p>SŠ DO C.3. Učenik izražava i obrazlaže osobni doživljaj i mišljenje o djelima dramske/scenske umjetnosti te o procesima i rezultatima dramskoga rada u kojima sudjeluje.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - usmeno, pismeno i izvedbeno izražava i obrazlaže doživljaj i mišljenje o djelima dramske/scenske umjetnosti - povezuje sadržaj i poruke djela sa svojim životnim i gledateljskim iskustvom - usmeno, pismeno i izvedbeno izražava i obrazlaže svoj doživljaj i mišljenje o procesima i rezultatima dramskoga rada u kojem sudjeluje - povezuje i obrazlaže doživljaj iz susreta s djelima dramske/scenske umjetnosti te doživljaj vlastita dramskog rada sa znanjima iz drugih odgojno-obrazovnih područja i predmeta te drugih područja kulture i života - oblikuje vlastiti ukus i sklonosti prema dramskom/scenskom stvaralaštvu i umjetnosti 	<p>formativno praćenje:</p> <ul style="list-style-type: none"> - izlaže doživljaj i mišljenje o djelima dramske/scenske umjetnosti koja je čitao, gledao - izlaže svoj doživljaj i mišljenje o procesima i rezultatima dramskoga rada u kojima sudjeluje

Sadržaji za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda:

Djela dramske/scenske umjetnosti: pisana dramska ili dramatizirana djela; kazališna predstava, igrani film, tv-serija, performans i drugi predstavljački izvedbeni oblici

Procesi i rezultati dramskog rada u kojima učenik sudjeluje: pisanje dramatizacija i autorskih dramskih tekstova, prezentacije i izvedbe uradaka tijekom procesa individualnog i skupnog stvaralaštva i izražavanja, dramski zadaci i izvedbe u okviru integrirane nastave te školskih projekata, školske predstave, individualni i skupni scenski nastupi unutar i izvan škole

Izbor sadržaja za ostvarivanje ovih ishoda usklađuje se s odabirom sadržaja za ostvarivanje ishoda u SŠ DO C.2.

Preporuke za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda:

Dramski pedagog (nastavnik) organizira nastavni proces i odabire sadržaje nastave u skladu s godišnjim izvedbenim nastavnim planom i programom te na temelju procjene individualnih i skupnih interesa i potencijala učenika u nastavnoj skupini, kao i na temelju njihovih ishoda i postignuća ostvarenih u prethodnom dramskom radu.

U ostvarivanju ovog ishoda nastava predmeta Dramski odgoj blisko se povezuje s nastavom materinskog jezika i književnosti, zatim drugih umjetničkih predmeta i područja te s predmetima i sadržajima društveno-humanističkog područja.

Dramski pedagog (nastavnik) vrednuje razinu usvojenosti ishoda tehnikama formativnog vrednovanja.

C. Dramska kultura

Odgojno-obrazovni ishodi	Razrada ishoda	Odgojno-obrazovni ishodi na razini usvojenosti „dobar“ na kraju ciklusa
SŠ DO C.4. Učenik kritički prosuđuje djela dramske/scenske umjetnosti te procese i rezultate dramskoga rada u kojima sudjeluje na temelju teorijsko-praktičkih znanja o dramskom mediju i njegovim funkcijama u različitim kontekstima.	<ul style="list-style-type: none"> - usmeno i pismeno analizira i prosuđuje djela dramske/scenske umjetnosti i njihove sastavnice - usmeno i pismeno analizira i prosuđuje procese i rezultate dramskoga rada u kojem sudjeluje 	<ul style="list-style-type: none"> - prema smjernicama analizira i prosuđuje djela dramske/scenske umjetnosti i njihove sastavnice - prema smjernicama analizira i prosuđuje procese i rezultate dramskoga rada u kojem sudjeluje

Sadržaji za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda:

Djela dramske/scenske umjetnosti: pisana dramska ili dramatizirana djela; kazališna predstava, igrani film, tv-serija, performans i drugi predstavljački izvedbeni oblici

Sastavnice djela dramske/scenske umjetnosti koje se analiziraju u prosudbi:

- formalne (dramaturške, žanrovске, stilske)
- sadržajne (radnja/priča i dramski svijet, likovi i njihovi odnosi, postupci i svjetonazori itd.)
- izvedbene ((glumačko oblikovanje, dramaturško-redateljska rješenja, likovnost predstave itd.)
- kontekstualne (A. socijalne/kulturne/povijesne/stilske/svjetonazorske značajke konteksta u kojem je djelo nastalo; B. značenja i poruke djela s obzirom na zbiljski i aktualni životni kontekst u kojem se izvodi)

Procesi i rezultati dramskog rada u kojima učenik sudjeluje: pisanje dramatizacija i autorskih dramskih tekstova, prezentacije i izvedbe uradaka tijekom procesa individualnog i skupnog stvaranja i izražavanja, dramski zadaci i izvedbe u okviru integrirane nastave te školskih projekata, školske predstave, individualni i skupni scenski nastupi unutar i izvan škole

Izbor sadržaja za ostvarivanje ovih ishoda usklađuje se s odabirom sadržaja za ostvarivanje ishoda u SŠ DO C.2.

Preporuke za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda:

Dramski pedagog (nastavnik) organizira nastavni proces i odabire sadržaje nastave u skladu s godišnjim izvedbenim nastavnim planom i programom te na temelju procjene individualnih i skupnih interesa i potencijala učenika u nastavnoj skupini, kao i na temelju njihovih ishoda i postignuća ostvarenih u prethodnom dramskom radu.

Učenje i poučavanje teorijsko-praktičnih znanja o dramskom mediju i njegovim funkcijama u raznim kontekstima postiže se praktičnim radom na tekstnim predlošcima i na drugim izvedbenim modelima te gledanjem, čitanjem i upoznavanjem dramskih/scenskih djela i izvedbenih oblika svojstvenih kulturnopovijesnom razdoblju koje se obrađuje.

U ostvarivanju ovog ishoda nastava predmeta Dramski odgoj blisko se povezuje s nastavom materinskog jezika i književnosti, zatim drugih umjetničkih predmeta i područja te s predmetima i sadržajima društveno-humanističkog područja.

Dramski pedagog (nastavnik) vrednuje razinu usvojenosti ishoda tehnikama formativnog i sumativnog vrednovanja.

Preporučena literatura:

Fischer-Lichte, E.: *Povijest drame: razdoblja identiteta u kazalištu od antike do danas 1-2*. Zagreb : Disput, 2010-2011.

Batušić, N.: *Povijest hrvatskoga kazališta*. Zagreb : Školska knjiga. 1978.

Crnojević-Carić, D.: *O kazalištu i drami tijekom stoljeća 1-2*. Zagreb. Alfa. 2014.

D'Amico, S.: *Povijest dramskog teatra*. Zagreb. Nakladni zavod Matice hrvatske. 1972.

Melchinger, S.: *Povijest političkog kazališta*. Zagreb : Grafički zavod Hrvatske. 1989.

Molinari, Č.: *Istorija pozorišta*. Beograd. "Vuk Karadžić". 1982.

E. POVEZANOST S DRUGIM PREDMETIMA I MEĐUPREDMETNIM TEMAMA

Dramski odgoj blisko je povezan s drugim, naročito izvedbenim umjetničkim područjima i medijima, (glazbenim, plesnim, filmskim te likovnim i intermedijalnim). Metode oblikovanja u tim područjima primjenjuju se u dramskom odgojnom radu kao sastavnice dramsko-scenskoga stvaranja i izražavanja.

Kao dio jezično-komunikacijskog područja kurikulumu Dramski se odgoj usko povezuje s nastavom jezika (poglavito Hrvatskog) i književnosti, pridonoseći dramskopedagoškim metodama učinkovitim postizanju ishoda učenja u tim predmetima. Poseban značaj za Dramski odgoj ima povezanost, od antike do danas, dramske umjetnosti s književnošću. Uz dramsku književnost, kao važan dio dramske kulture i stvaralaštva, nastava Dramskoga odgoja vezuje neke od svojih glavnih ciljeva te iz nje crpi brojne sadržaje, izražajna sredstva i strukture svoga rada.

Dramski se odgoj s predmetima društveno-humanističkog područja povezuje ponajprije sadržajima koje obrađuje (iskustva života s drugima, međuljudski odnosi i ponašanja, životne vrijednosti i svjetonazori te identiteti, individualni i društveni) te dramskopedagoškim metodama za učinkovito postizanje ishoda u tim predmetima.

S područjem tjelesne i zdravstvene kulture Dramski se odgoj povezuje aktivnim oblicima dramskoga izražavanja (glasom, gestom, govorom tijela, kretanjem u prostoru, plesom i sl.), kojima se kod učenika razvija odgovoran odnos prema vlastitu tijelu, njegovu zdravlju i izražajnim mogućnostima te potiču sklonosti za zdrave životne aktivnosti i aktivne stilove života.

S matematičkim i prirodoslovnim područjem kurikulumu Dramski se odgoj učinkovito povezuje primjenom u nastavi tih predmeta dramskopedagoških metoda skupnoga i suradničkog rada (igre, vježbe, zorni prikazi, predstave i sl.) sa svrhom lakšeg razumijevanja i usvajanja apstraktnih matematičkih koncepata te procesa i odnosa u prirodi. Zauzvrat, metode logičkog i analitičkog mišljenja te uzročno-posljedično zaključivanje pridonose, u Dramskom odgoju, razvijanju simboličkog i kreativnog mišljenja učenika te njihova osviještenog kritičkog odnosa spram sadržaja i postignuća vlastita i tuđega rada.

S međupredmetnim temama kurikulumu, poglavito s onima kojima se razvijaju generičke kompetencije učenika, Dramski je odgoj povezan na više razina. Naročito veliku povezanost ostvaruje s međupredmetnom temom Osobni i socijalni razvoj, čiji brojni ciljevi i ishodi ujedno predstavljaju ciljeve i ishode nastave Dramskoga odgoja u domeni *dramsko izražavanje*. Uzvratno, kurikulum Osobnog i socijalnog razvoja u velikoj mjeri preporučuje dramskopedagoške metode za postizanje svojih ciljeva i ishoda.

Značajnu povezanost Dramski odgoj iskazuje i s kurikulumom Građanskog odgoja i obrazovanja s kojim dijeli zajedničke ciljeve (razvoj kritičkoga mišljenja; stjecanje komunikacijskih vještina za sudjelovanje u procesima aktivnog građanstva itd.) i metode (za postizanje očekivanih ishoda u kurikulumu GOO naročito se preporučuju metode iskustvenog učenja i dramskopedagoške tehnike „igranje uloga“, „forum-kazalište“, „simulacija“, „procesna drama“).

Sličnu povezanost Dramski odgoj ostvaruje i s međupredmetnom temom Održivi razvoj, gdje se za postizanje očekivanih ishoda također preporučuju dramskopedagoške metode („igranje uloga“, „Boalovo interaktivno kazalište“).

Dramski se odgoj s međupredmetnom temom Učiti kako učiti povezuje uporabom metoda suradničkog učenja kojima se potiče timsko planiranje rada, razvija odgovornost za zajedničko izvođenje nastavnih zadataka te za osviješteno kritičko vrednovanje vlastita i tuđeg rada.

S ciljevima i ishodima međupredmetne teme Poduzetništvo Dramski se odgoj povezuje poticanjem autorskog stvaralaštva učenika te samostalnog organiziranja i planiranja vlastita dramskog rada.

S međupredmetnom temom Uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije Dramski se odgoj višestruko povezuje uporabom IK tehnologije za organizaciju i sudjelovanje u nastavnim zadacima; za praćenje, dokumentiranje i vrednovanje nastavnoga procesa i postignuća; za vježbanje i izvođenje javnog nastupa u digitalnom okruženju; za istraživanje i prikupljanje podataka iz digitalnih izvora; za izvedbu nastavnih zadataka te autorskih ostvaraja u digitalnim medijima u cijelosti (film, animacija i sl.) ili u kombinaciji s njima (kazališna predstava, performans i sl.).

F. UČENJE I POUČAVANJE PREDMETA

ISKUSTVA UČENJA I POUČAVANJA

Kurikulum predmeta Dramski odgoj temelji se na načelima humanistički usmjerene pedagogije u čijem je žarištu, kao cilj i svrha, razvoj cjelovite ličnosti učenika i njegovih stvaralačkih potencijala te oblikovanje osobnog, društvenog i kulturnog identiteta učenika.

Na svim razinama i u svim ciklusima odgojno-obrazovnog procesa ovim se kurikulumom podjednaka važnost pridaje formalnim, neformalnim te informalnim oblicima učenja, čijom se interakcijom i sinergijskim djelovanjem ostvaruju očekivanja i ishodi učenja u sve tri domene dramskoga odgoja.

U učenju i poučavanju dramskoga odgoja osnovu učeničkoga rada čine aktivnosti dramskog izražavanja, stvaranja i izvođenja. Kao skupna aktivnost i podijeljeno iskustvo dramska aktivnost holistički integrira intelektualnu spoznaju, proživljene emocije i estetski doživljaj sudionika u cjelovito, skupno i individualno, iskustvo učenja, stvaranja te osobnog i skupnog razvoja. Aktivno i motivirano sudjelovanje učenika u dramskopedagoškim aktivnostima i procesima učenja i poučavanja pretpostavka su njihova uspješnog učenja i postizanja očekivanih ishoda.

Sukladno, temeljni način rada u dramskom odgoju predstavljaju dramskopedagoške metode skupnog i suradničkog rada, kao oblik aktivnog iskustvenog učenja i poučavanja. Individualni načini rada i učenja u pravilu se ostvaruju unutar i u interakciji s oblicima skupnoga dramskog rada u kojima se učenici, zajednički dijeleći izazove, napore te zadovoljstva ostvarenim postignućima i ishodima, uzajamno osnažuju i sazrijevaju kao skupina i kao osobe.

Raznovrsni postupci i načini dramskog odgojnog rada (igre, vježbe i tehnike) prisutni u svim oblicima formalnog i neformalnog odgoja i obrazovanja, mogu se razvrstati u nekoliko okvirnih metoda, od kojih su u našem školskom sustavu, u nastavi te u izvannastavnim aktivnostima, najzastupljenije sljedeće⁷:

- skupno oblikovanje predstave, improvizacijom i vlastitim stvaranjem, te njezino izvođenje,
- priprema i izvedba predstave prema dramskome predlošku,
- procesna drama („drama za učenje“) kao oblik rada za potrebe nastave, bez obveze izvođenja za publiku,
- forum-kazalište kao oblik interaktivnog učenja u kojem učenici-gledatelji, suočeni s nekom problemskom situacijom, ulaženjem u uloge pokušavaju, kao likovi, riješiti prikazani problem,
- „ogrtač stručnjaka“ – metoda kojom učenici, u ulozi stručnjaka za neko područje, istražuju neki odgojno-obrazovni sadržaj,
- govorna javna izvedba (monolog, individualno i skupno recitiranje, pripovijedanje, govornički nastup te drugi govorni žanrovi),
- dramskopedagoške igre i vježbe kao važni stimulativni postupci u oblicima skupnog i suradničkog rada.

Dramskopedagoške metode kombiniraju se s drugim pedagoškim metodama i pristupima neophodnima u nastavi dramskog odgoja.

Kao sustav otvorenog tipa, kurikulum Dramskoga odgoja pri planiranju, organizaciji, provedbi te vrednovanju učenja i poučavanja na svim razinama i u svim ciklusima uvažava načelo primjerenosti sadržaja i metoda rada dobi, iskustvu, sposobnostima i interesima učenika. Posebnu važnost u dramskom odgoju imaju oblici vlastita rada učenika kojima se osnažuje njihova spremnost za oblikovanje i javno komuniciranje vlastitih ideja i stavova te razvija stvaralačka samostalnost i potiče odgovornost za vlastito učenje i postignuća.

⁷ Vidi više: Gruić, I. - Vignjević, J. - Rimac Jurinović, M. (2018) *Kazališna/dramska umjetnost u odgojno-obrazovnom procesu: prijedlog klasifikacije i pojmovnika*. U: *Višejezičnost i višekulturalnost kao izazov u obrazovanju danas i sutra*. Zagreb : Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2018, 119-128

FUNKCIJA UČITELJA (DRAMSKOG PEDAGOGA)

Nastavu predmeta Dramski odgoj izvode razredni i predmetni učitelji i nastavnici (u pravilu Hrvatskoga jezika, ali ne isključivo), školski stručni suradnici te, u prvom ciklusu, predškolski odgojitelji koji su stekli dodatnu edukaciju za dramski odgojni rad, kao i oni koji imaju višegodišnju praksu vođenja dramskoga rada potvrđenih odgojno-obrazovnih rezultata.

Dodatna edukacija podrazumijeva dramskopedagošku naobrazbu stečenu tijekom redovna studija za učiteljska i edukatorska zanimanja ili ostvarenu u okviru studija dramske/kazališne pedagogije⁸, dramske/kazališne umjetnosti te teatrologije. Dodatna dramskopedagoška edukacija može se steći i samoedukacijom, kroz razne neformalne oblike naobrazbe unutar i izvan školskog sustava (radionice, seminari, tečajevi, stručni skupovi i sl.), koje pružaju stručne dramskopedagoške i kazališne organizacije i ustanove. Dodatnom dramskopedagoškom naobrazbom voditelji dramskog odgojnog rada mogu steći jedno od stručnih zvanja u području dramske pedagogije.⁹

Voditelj dramskog odgojnog rada – dramski pedagog – organizira, oblikuje i izvodi nastavu Dramskoga odgoja usklađujući je, radi postizanja utvrđenih ishoda, s odgojno-obrazovnim mogućnostima i potrebama učeničke skupine s kojom radi. Na temelju procjene iskustava, sposobnosti i interesa članova učeničke skupine dramski pedagog izrađuje godišnji izvedbeni kurikulum predmeta Dramski odgoj, u kojem određuje odgojno-obrazovne prioritete u toj godini učenja: ciljeve i ishode učenja i poučavanja te nastavne sadržaje i metode kojima će ih ostvariti.

Kvaliteta nastave Dramskoga odgoja danas ovisi o učitelju-dramskom pedagogu i njegovoj kompetentnosti za vođenje dramskog odgojnog rada. Kompetentan učitelj-dramski pedagog ponajprije je (dodatno) educiran za dramskopedagoški posao, što znači da

- posjeduje svijest i uvid o odgojno-obrazovnom potencijalu dramskoga medija, dramske umjetnosti te dramskoga odgoja kao oblika iskustvenog učenja, kao i svijest o stvaralačkim, estetskim te kulturnim vrijednostima i učincima dramskog odgojnog rada,
- poznaje i učinkovito upotrebljava metode stvaralačkog i odgojnog dramskog rada za vođenje nastave te za oblikovanje dramskih/scenskih produkata (predstava, igrokaza, scenskih nastupa i sl.),
- metodički osmišljava i razrađuje, u dijelovima i cjelini, nastavni proces i prilagođava ga potrebama, interesima i mogućnostima nastavne skupine,
- povezuje ciljeve, očekivanja i ishode svog dramskopedagoškog rada sa sadržajima, vrijednostima i izazovima šireg životnog konteksta u kojemu učenici odrastaju,
- zajedno s učenicima analizira i kritički vrednuje rezultate rada i učenička postignuća u različitim etapama nastavnog procesa,
- zajedno s učenicima analizira i kritički vrednuje djela dramske i scenske umjetnosti s kojima se susreću ili ih obrađuju u nastavi,
- prepoznaje i potiče autentičnost u dramskom izražavanju i stvaralaštvu učenika,
- prepoznaje i potiče dramsku darovitost učenika,
- uvažava načelo inkluzivnosti dramskog odgojnog rada te način rada i komunikaciju s učenicima po potrebi prilagođava učenicima s teškoćama, kao što su primjerice razni oblici invalidnosti
- neprekidno se dodatno obrazuje.

Uporabom aktivnih metoda skupnog i suradničkog rada kompetentan dramski pedagog osigurava uključenost i sudjelovanje svih učenika u nastavnim aktivnostima; poticajnim igrama i vježbama gradi pozitivno ozračje za zajedničko stvaranje i izražavanje; razvija uzajamno povjerenje, stvaralačku suradnju te poštivanje razlika među učenicima; vodi računa o osobnim značajkama svakog učenika te u skladu s time, unutar oblika zajedničkoga rada, individualizira nastavne zadatke i prilagođava ih učenicovim mogućnostima i interesima; povratnim informacijama te raspravom s učenicima osvježuje ciljeve, provedbu i rezultate učenja u svim odsječcima nastavnoga procesa.

⁸ U europskim zemljama njemačkoga jezika dramska se pedagogija naziva kazališnom pedagogijom (Theaterpädagogik).

⁹ Diplomirani studenti Poslijediplomskog specijalističkog studija dramske pedagogije na Učiteljskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu stječu zvanje *univ. spec. – dramski pedagog*. A Hrvatski centar za dramski odgoj, uvidom u sadržaje i broj pohađanih edukacija te na osnovu Pravilnika o dodjeli stručnih zvanja, svojim članovima koji se samoobrazuju kroz neformalne oblike dramskopedagoške naobrazbe dodjeljuje stručna zvanja *dramski voditelj*, *dramski pedagog* i *dramski pedagog-mentor*.

ORGANIZACIJA UČENJA I POUČAVANJA DRAMSKOGA ODGOJA U ODGOJNO-OBRAZOVNOM SUSTAVU*

Učenje i poučavanje dramskoga odgoja prisutno je, na razne načine, na svim razinama i u svim ciklusima odgojno-obrazovnog sustava. Metode dramskog odgojnog i stvaralačkog rada koriste se u predškolskom odgoju, u razrednoj i predmetnoj nastavi osnovnih i srednjih škola, u izvannastavnim i izvanučioničkim aktivnostima te u oblicima integrirane i projektne nastave. Samo ponegdje, iznimno, dramski je odgoj organiziran kao predmetna nastava.¹⁰

U 1. ciklusu općega odgoja i obrazovanja (predškola; 1. i 2. razred OŠ) učenje i poučavanje dramskoga odgoja može se provoditi na nekoliko načina: u okviru redovnoga rada u predškoli i razrednoj nastavi, izvannastavnim i izvanučioničkim aktivnostima te u oblicima integrirane i projektne nastave. U 1. i 2. razredu OŠ Dramski odgoj može biti organiziran i kao fakultativni ili izborni predmet te kao modul.

U 2. ciklusu (3. do 5. razred OŠ) dramski se odgoj, osim u uobičajenim izvannastavnim i izvanučioničkim aktivnostima te oblicima integrirane i projektne nastave, može provoditi na iste načine kako je to određeno za 1. ciklus: u 3. i 4. razredu kao dio razredne nastave te u 3., 4. i 5. razredu kao fakultativna ili izborna predmetna nastava.

U svim daljnjim ciklusima (3., 4. i 5. ciklus), pored ostalih oblika dramskoga rada (u izvannastavnim aktivnostima, u projektnoj i integriranoj nastavi te u nastavi drugih predmeta i međupredmetnih tema), Dramski se odgoj može organizirati kao fakultativni ili izborni predmet.

Uz fakultativnu i izbornu predmetnu nastavu kakva već postoji u školskoj praksi, nastava Dramskoga odgoja može se u svim odgojno-obrazovnim ciklusima organizirati i u vidu posebnih modula primjerenih dobi i iskustvu učenika te s posebnom odgojno-obrazovnom namjenom (u svrhu prevencije nasilja i ovisnosti, suzbijanja predrasuda, stjecanja posebnih socijalnih vještina [govorna kultura], razvijanja ekološke svijesti i odgovornosti, upoznavanja zdravih stilova života i sl.). Također, modularna nastava Dramskoga odgoja može se organizirati za prošireno/produbljeno učenje i poučavanje onih međupredmetnih tema koje svojim kurikulumima preporučuju dramskopedagoške metode kao učinkovite alate za postizanje očekivanih ishoda u svom području.

Učitelji i nastavnici odnosno svi voditelji predmetne te modularne nastave Dramskoga odgoja izrađuju predmetne izvedbene kurikulume za svaku godinu učenja unutar odgojno-obrazovnog ciklusa u kojem djeluju.

OKRUŽJE

Za učinkovito poučavanje i učenje dramskoga odgoja, bez obzira izvodi li se kao predmetna nastava ili izvannastavna aktivnost (rad dramske/scenske družine), poželjno je osigurati odgovarajuće prostorne i tehničke uvjete, a to su:

- učionica ili kabinet u kojem je moguća prilagodba prostora prema potrebama nastave koja se pretežito odvija oblicima skupnoga rada u prostoru (igre, vježbe, improvizacije, oblikovanje prizora i sl.)
- izvedbeni prostor u školi (dvorana, aula, pozornica i sl.) u kojem je moguće javno izvođenje scenskih uradaka i ostvaraja učenika
- tehnička oprema za provedbu nastave te pripremu i izvođenje dramskih/scenskih uradaka i ostvaraja:
 - akustička oprema za snimanje i reprodukciju zvuka (za uporabu glazbe i zvuka u nastavi i javnim izvedbama; za snimanje i reprodukciju govornih izvedaba u nastavi i na javnom nastupu)
 - video/digitalna oprema: kamera, projektor (za bilježenje i procjenu učeničkih aktivnosti tijekom nastavnog procesa; za dokumentiranje nastave i nastupa; za oblikovanje nastavnih zadataka te autorskih ostvaraja u video/digitalnom mediju; za oblikovanje vizualne/intermedijske dimenzije predstave ili prezentacije i sl.)
 - jednostavna rasvjetna oprema, fiksna i prenosiva (za kvalitetno estetsko oblikovanje predstave i scenskoga nastupa).

Ukoliko škola ne raspolaže svim navedenim uvjetima, primjerice tehničkom opremom, nastava Dramskog odgoja može se prilagoditi mogućnostima škole.

* I ovdje naznačujemo mogućnosti organizacije učenja i poučavanja Dramskoga odgoja u svim ciklusima odgojno-obrazovnog sustava.

¹⁰ Primjerice, Dramski se odgoj kao fakultativni predmet izvodi u Gimnaziji Sesvete i zagrebačkoj III. gimnaziji, a kao izborni u Gimnaziji Sisak, u Srednjoj školi Izidora Kršnjavoga u Našicama te u Gimnaziji A. G. Matoša u Zaboku. Od 1998. do 2003. rad školske dramske družine u Osnovnoj školi Petra Zrinskog u Zagrebu imao je status izbornog predmeta.

ODREĐENO VRIJEME

Određenja i razrada ishoda učenja predmeta Dramski odgoj na svršetku srednje škole (4. i 5. ciklus) te nastavni sadržaji i preporuke predloženi u ovom kurikulumu namijenjeni su daljnjoj razradi kroz izvedbene godišnje kurikulume kakvi već postoje u aktualnoj praksi i čija godišnja satnica iznosi 70 sati nastave (64 sata nastave u završnim razredima). Satnica se može razlikovati prema vrsti škole u kojoj se održava (gimnazije, strukovne trogodišnje/četverogodišnje škole, umjetničke škole).

Osnovna vremenska jedinica u nastavi Dramskoga odgoja je dvosat (90 minuta), čime se omogućuje radionički, skupni i suradnički način rada neophodan u dramskom stvaranju i izražavanju.

Nastavnik (dramski pedagog) samostalno planira sate obrade novoga gradiva, uvježbavanja, ponavljanja, usustavljanja i provjere realizacije ishoda te napretka učenika. Broj sati nastave potrebnih za ostvarivanje ishoda u pojedinim domenama raspoređuje se prema načelu unutarpredmetne korelacije i integracije, tj. tijekom jednoga nastavnog sata poučavaju se i uče sadržaji svih triju predmetnih domena.

GRUPIRANJE UČENIKA

Skupni i suradnički način rada jedno je od temeljnih obilježja suvremenog dramskog odgoja.¹¹ Stoga se okvirni ciljevi, zadaće i metode nastave predmeta Dramski odgoj planiraju za cijelu nastavnu skupinu učenika s namjenom da pridonese razvoju i rastu kolektiva koji zajednički uči i stvara.

Tijekom provedbe izvedbenog godišnjeg kurikulumu, pak, dramski pedagog (nastavnik) fleksibilno grupira učenike prema potrebama nastavnog procesa i u skladu s procjenom individualnih i skupnih interesa i potencijala učenika te na temelju njihovih iskustava i postignuća ostvarenih u prethodnom dramskom radu. Pored obuhvatnih zadaća za cijelu skupinu, poput pripreme i izvođenja predstave, učenike raspodjeljuje u manje skupine i parove ili im zadaje individualne zadatke specificirajući i prilagođavajući radne zadaće potrebama i mogućnostima svakog učenika.

Uvažavajući načelo inkluzivnosti u dramskom odgojnom radu, učenici s posebnim potrebama, tj. daroviti učenici i učenici s teškoćama, ne izdvajaju se u posebne skupine niti se za njih oblikuju posebni kurikulumi. Unutar nastavnog procesa u kojem sudjeluje cijela skupina, darovitost učenika potiče se i razvija dodatnim individualiziranim i specificiranim zadacima, prije svega kroz oblike autorskog stvaralačkog izričaja. Za učenike s teškoćama, kao što su primjerice razni oblici invalidnosti (oštećenje sluha, vida, fizička oštećenja i sl.), dramski pedagog (nastavnik) oblikuje posebne zadatke te po potrebi prilagođuje način rada i komunikaciju s učenicima.

Učenici se mogu i samoinicijativno povezivati u manje skupine radi realizacije vlastitih autorskih projekata. Svi pak uradci i ostvaraji realizirani skupno, individualno, u parovima ili u manjim skupinama dijele se, analiziraju i vrednuju sa svim članovima nastavne grupe i postaju dijelom zajedničkog iskustva.

G. VREDNOVANJE U PREDMETU DRAMSKI ODGOJ

Elementi vrednovanja u nastavnom predmetu Dramski odgoj su:

- a) dramsko izražavanje
- b) dramsko stvaralaštvo
- c) dramska kultura.

Pravilnik o načinima, postupcima i elementima vrednovanja učenika u osnovnoj i srednjoj školi (2019) vrednovanje definira kao „sustavno prikupljanje podataka o procesu učenja i postignutoj razini ostvarenosti odgojno-obrazovnih

¹¹ „(D)rama je skupna aktivnost, podijeljeno iskustvo. Najprije za skupinu koja u drami aktivno sudjeluje, koja ju pravi, a zatim za javnost, za publiku. (...) Dijelevi kroz zajednički stvaralački rad probleme, napore te zadovoljstva zbog postignutih učinaka članovi skupine se uzajamno osnažuju stvarajući tako pretpostavke za sljedeći korak, a to je drama kao javni čin, predstava, kazalište. Usvajanjem različitih postupaka predstavljanja i pripovijedanja, unoseći sebe i svoje iskustvo u predstavu, sudionici stvaraju društveno relevantan oblik kojim aktivno sudjeluju u kulturi, stvaraju je i, što je najvažnije, žive je.“ (Krušić, V. 2006. *Što sve može drama?* U: Dramski odgoj 12-13 : 23-25. http://www.hcdo.hr/wp-content/uploads/2019/01/Dramski-odgoj-12_13.pdf

ishoda, kompetencijama, znanjima, vještinama, sposobnostima, samostalnosti i odgovornosti prema radu, u skladu s unaprijed definiranim i prihvaćenim metodama i elementima.”

Tri su osnovna tipa vrednovanja: dijagnostičko, formativno i sumativno.

Prema Okviru za *vrednovanje procesa i ishoda učenja* u osnovnoškolske i srednjoškolske odgoju i obrazovanju temeljni pristupi vrednovanja su: vrednovanje za učenje, vrednovanje kao učenje i vrednovanje naučenog.

Formativni pristupi vrednovanja usmjereni su na poticanje učeničkih postignuća, na uvid o razini usvojenosti ishoda, na planiranje budućega učenja i poučavanja. „Za razliku od vrednovanja naučenoga, ti pristupi ne rezultiraju ocjenama, već povratnim informacijama i razmjenom iskustava o procesima učenja i usvojenosti znanja, vještina i stavova u odnosu na očekivane odgojno-obrazovne ishode.“ (MZO, 2017:13)

Svrha je vrednovanja poticanje i motiviranje učenika te planiranje i unapređivanje učenja i poučavanja.

Sastavnice vrednovanja obuhvaćaju stečena znanja o dramskoj kulturi, izražavanju i stvaralaštvu te njihovu primjenu u dramskom radu. Procjenjuje se i prati usvojenost odgojno-obrazovnih ishoda na kraju određene aktivnosti, teme ili nastavnog područja. Vrednovanje tijekom nastavnog procesa vrši se opisno i brojčano. Iznimna postignuća učenika mogu se dodatno opisno istaknuti.

Načini vrednovanja: praćenje učenikova napretka u svim domenama, usmena i pismena analiza, usmeno i pismeno samovrednovanje i vršnjačko vrednovanje (prate se i vrednuju skupni i samostalni radovi i projekti).

Tijekom samog poučavanja i provjere ostvarenosti ishoda predmeta Dramski odgoj prednost se daje formativnom tipu vrednovanja, odnosno vrednovanju za učenje i vrednovanju kao učenje.

Prate se i vrednuju aktivnosti i postignuća učenika u sve tri domene:

U domeni dramsko izražavanje vrednuje se usvojenost i primjena oblika dramskoga rada za potrebe osobnog rasta i socijalnog razvoja, za razvoj komunikacijskih i jezičnih sposobnosti te za stjecanje vještina javnog nastupanja i izvođenja.

U domeni dramsko stvaralaštvo prati se i vrednuje primjena konvencija i kodova dramskog stvaranja i izvođenja te razvoj osobnih stvaralačkih i izvedbenih potencijala.

U domeni dramska kultura vrednuje se poznavanje dramskoga medija, njegovih obilježja i funkcija u raznim kontekstima i kulturnim tradicijama, kritička prosudba djela dramske/scenske umjetnosti te procesa i rezultata dramskoga rada u kojima sudjeluje.

Dramski pedagog (nastavnik) autonoman je u odabiru metoda formativnog vrednovanja.

U pisanim provjerama polazišta su učenikovo stvaralaštvo, tj. (su)kreiranje i izvođenje vlastitih i skupnih uradaka i ostvaraja te susret s djelima dramske/scenske umjetnosti, a prednost se daje zadacima otvorenog tipa.

Zaključna ocjena izriče se na kraju nastavne godine, riječju i brojkom: nedovoljan (1), dovoljan (2), dobar (3), vrlo dobar (4), odličan (5). Zaključna ocjena nije aritmetička sredina već uključuje sve oblike učenikova praćenja kao pokazatelje njegova napretka.